

16. Las Natoliński — L, 105,00 ha, gm. Mokotów, miasto Warszawa.
17. Jodły Łaskie — L, 59,19 ha, gm. Sędziejowice, woj. sieradzkie.

II. Rezerваты, które utraciły podstawę prawną

Na podstawie zarządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 26 listopada 1990 r. (M.P. nr 48, poz. 366, z 21.12.1990 r., które weszło w życie po upływie 14 dni od daty ogłoszenia, tj. 4.01.1991 r.) utraciło moc zarządzenie MLiPD z dnia 1 lutego 1960 r. (M.P. nr 32, poz. 158) w sprawie uznania za rezerwat przyrody obiektu pod nazwą „Jezioro Kamienne”, o powierzchni 14,41 ha, położonego w woj. gdańskim. Obszar ten włączono do nowo powołanego rezerwatu „Żurawie Błota”.

III. Zmiany powierzchni parków narodowych

Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 11 grudnia 1990 r. (Dz.U. nr 88, poz. 510, z 21.12.1990 r., które weszło w życie z dniem 1.01.1991 r.) powiększono obszar Roztoczańskiego Parku Narodowego do 7811,31 ha (dotychczas — 6802,63 ha). Ochronie ścisłej podlega obszar o powierzchni 808,19 ha (dotychczas — 518,00 ha), co stanowi 10,35⁰/₀ powierzchni ogólnej parku.

Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 25 stycznia 1991 r. (Dz.U. nr 11, poz. 39, z 6.02.1991 r.) powiększono obszar Bieszczadzkiego Parku Narodowego z 15 710,22 ha do 27 064,41 ha. Ochronie ścisłej obecnie podlega teren o powierzchni 3044,95 ha (11,25⁰/₀ pow. ogólnej).

Włodzimierz Pilipowicz

OCHRONA ROŚLIN

Interesujące stanowisko róży francuskiej *Rosa gallica* w Wielkopolsce

W czasie badań florystycznych, prowadzonych na terenie Wału Zerkowskiego i Kotliny Sremskiej w Wielkopolsce, natrafiłam w maju 1990 r. na dość obfite stanowisko róży francuskiej *Rosa gallica*.

Rosa gallica wyróżnia się zasięgiem dysjunktywnym. Główna jego część przypada na środkową i południową Europę i obejmuje Francję, południowe Niemcy, Czecho-Słowację, południową Polskę, Węgry oraz znaczną część Półwyspu Bałkańskiego i Włochy. W zachodniej części zasięgu występuje najdalej w Portugalii, natomiast na wschodzie pojawia się na Krymie i w północnej części Azji Mniejszej po Kaukaz (Meusel i in. 1965).

Róża francuska przybyła do Polski z południa przez Bramę Morawską, dalej wędrowała wzdłuż dolin — głównie Wisły i Odry. I tym sposobem wyznaczyła północną granicę zasięgu, biegnącą przez Nizinę Śląską oraz Wyżynę Małopolską i Lubelską. Na obszarze tych trzech regionów występuje największe zagęszczenie jej stanowisk (Brzyski 1961, Browicz, Gostyńska 1963, Zieliński 1987).

Na terenie Polski stanowiska z *Rosa gallica* położone są zwykle na ciepłych i słonecznych stokach o wysokości 100—200 m n.p.m. (najwyżej położone stanowisko — Góra Litacz 530 m). Pojawia się głównie na pograniczu muraw i zarośli, niekiedy również w lasach dębowych, a na terenach rolniczych w zaroślach śródpolnych oraz na miedzach. Przywiązana jest do gleb suchych, ale żyznych, o podłożu wapiennym, rzadziej gliniastym i lessowym, a najrzadziej rośnie na skałach piaszczystych (Browicz, Gostyńska 1963, Zieliński 1987).

W Wielkopolsce róża francuska jest gatunkiem bardzo rzadkim, znajdują się tam obecnie dwa stanowiska. Pierwsze z nich odnaleziono w Kobylinie (leg. Dembecki 20.06.1975), przy czym dostępne informacje wskazują na występowanie tam nielicznych krzewów (Zieliński 1980 oraz inf. ustna). Drugie stanowisko odkryte przeze mnie (leg. Czarna 30.05.1990) przesuwają północną granicę tego ga-

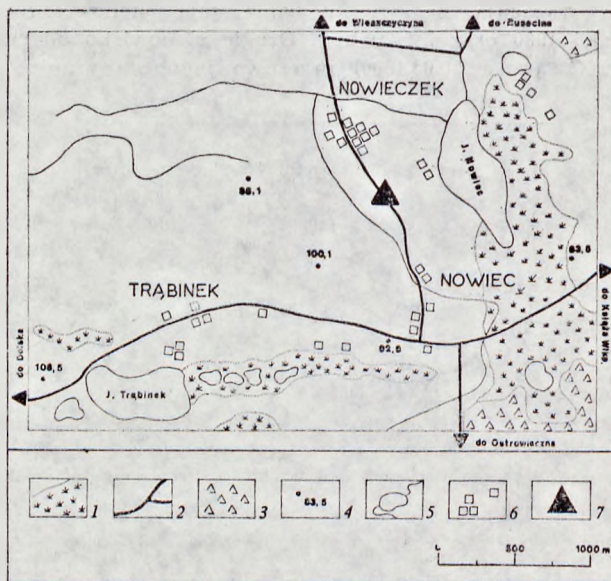

Ryc. 1. Rozmieszczenie róży francuskiej w Polsce (obszar zakreskowany) — wg Brzyskiego (1961), zmieniony i uzupełniony: 1 — stanowisko nowe, 2 — stanowisko podane przez Zielińskiego (1980). — Distribution of *Rosa gallica* in Poland (the cross-hatched area) — range after Brzyski (1961) modified and supplemented: 1 — new locality, 2 — locality after Zieliński (1980)

tunku o dalsze 40 km. Jest to najbardziej na północ usytuowane stanowisko w Polsce, a jednocześnie w obrębie całego zasięgu róży francuskiej (ryc. 1).

Nowe, dotychczas nie znane stanowisko z *Rosa gallica* położone jest około 10 km na północny zachód od Książa Wlkp., pomiędzy wsią Nowieczek a osadą Nowiec, na płaskim szczycie stromo opadającego stoku, o południowo-wschodniej ekspozycji. Róża francuska rośnie tutaj w płytkim rowie przydrożnym, po prawej stronie szosy z Nowieczka do Nowca, zajmując pas długości 21 m i szerokości 2 m (ryc. 2).

Na omawianym stanowisku z okolic Książa Wlkp., wśród krzewów, obok róży francuskiej, występuje tylko jeszcze jeden gatunek, a mianowicie róża dzika *Rosa canina*, której łukowato wygięte pędy nadają całemu zbiorowisku charakterystyczny wygląd — bardzo luźnych zarośli. Z roślin zielnych największym udziałem odznaczają się gatunki należące do zbiorowisk z klasy *Molinio-Arrhenatheretea*: krwawnik pospolity *Achillea millefolium*, wyczyniec łąkowy *Alopecu-*

Ryc. 2. Szkic okolic Książa Wlkp. z zaznaczonym stanowiskiem róży francuskiej: 1 — łąki, 2 — drogi, 3 — lasy, 4 — punkty wysokościowe, 5 — wody, 6 — zabudowania, 7 — stanowisko. — Sketch map of the environs of Książ Wlkp. with the locality of *Rosa gallica*: 1 — meadows, 2 — roads, 3 — forests, 4 — height points, 5 — waters, 6 — buildings, 7 — locality of *Rosa gallica*

rus pratensis, rajgras wyniosły *Arrhenatherum elatius*, owsica omszona *Avenastrum pubescens*, chaber łąkowy *Centaurea jacea*, złocien właściwy *Chrysanthemum leucanthemum*, kupówka pospolita *Dactylis glomerata*, marchew zwyczajna *Daucus carota*, groszek żółty *Lathyrus pratensis*, tymotka łąkowa *Phleum pratense*, wiechlina łąkowa *Poa pratensis*, jaskier ostry *Ranunculus acer*, szczaw zwyczajny *Rumex acetosa*, wyka ptasia *Vicia cracca* oraz gatunki z muraw kserotermicznych: rzepik pospolity *Agrimonia eupatoria*, chaber nadreński *Centaurea rhenana*, wilczomlec sosnka *Euphorbia cyparissias*, wiązówka bulwkowa *Filipendula hexapetala*, jaskier bulwkowy *Ranunculus bulbosus* z niewielką domieszką gatunków z muraw piaszkowych: rogownica polna *Cerastium arvense*, dziurawiec zwyczajny *Hypericum perforatum*, pięciornik srebrny *Potentilla argentea*.

Obserwacje terenowe, wykonane w 1991 r., pozwalają na stwierdzenie, że omawiane stanowisko wyróżnia się dużą powierzchnią i wyjątkową obfitością okazów. Największe zagęszczenie pędów przypadające na dno rowu, zanotowano w środkowej części populacji (25 pędów na 1 m²). Natomiast luźniej rosnące okazy róż występują na łągodnie opadających jego ścianach bocznych. Cała populacja wykazuje dobrą żywotność — mierzona wzrostem krzewów. Pędy osiągają 45—75 cm wysokości. Na podkreślenie zasługuje również brak jakichkolwiek widocznych uszkodzeń spowodowanych przez szkodniki.

Stanowisko z *Rosa gallica* w pobliżu Książa Wlkp. jest niezwykle interesujące z historycznego punktu widzenia. Wydaje się, że można je traktować jako reliktowe, gdyż położone jest na terenie, gdzie przebiega granica zlodowacenia bałtyckiego, a także ze względu na jego znaczną wielkość. Analiza geobotaniczna pozwala również na potwierdzenie naturalności stanowiska.

Ze względu na bezpośredni kontakt populacji z szosą, największe zagrożenie dla róży francuskiej mogą stanowić prace drogowe oraz koszenie, a szczególnie wypalanie, choć zdolność tej róży do rozmnażania wegetatywnego zmniejsza nieco ryzyko jej wyginięcia na tym stanowisku.

Objęcie opieką i obserwacją tego krańcowego, a jednocześnie prawdopodobnie największego stanowiska w Polsce (Zieliński — inf. ustna) — będzie mogło zapewnić mu trwałą egzystencję. Uzasadnieniem takiej opinii jest także umieszczenie *Rosa gallica* na liście gatunków rzadkich i zagrożonych w Polsce, wraz z przypisaniem jej drugiej kategorii — V, a więc narażonej w kraju na wyginięcie (Jasiewicz 1981).

Panu prof. dr. hab. J. Zielińskiemu bardzo dziękuję za weryfikację taksonomiczną i udzielone informacje.

Aneta Czarna

Browicz K., Gostyńska M. 1963. *Atlas rozmieszczenia drzew i krzewów*, PWN, 2: 5—6, Poznań.

Brzyski B. 1961. *Orchis pallens L. i inne interesujące gatunki w dolinie Dunajca koło Wojnicz (pow. Brzesko)*. *Fragm. Flor. et Geobot.* 2: 317—326.

Jasiewicz A. 1981. *Wykaz gatunków rzadkich i zagrożonych flory polskiej*. *Fragm. Flor. et Geobot.* 27 (3): 401—414.

Meusel H., Jäger E., Weinert E. 1965. *Vergleichende Chorologie der Zentraleuropäischen Flora*. Jena, VEB G. Fischer Verl. Karten.

Zieliński J. 1980. *Rozmieszczenie róż w południowej Wielkopolsce*. *Fragm. Flor. et Geobot.* 26 (1): 53—64.

Zieliński J. 1987. *Flora Polski*. PWN, 5: 44—46, Warszawa—Kra-ków.

Stanowisko rokieta łąkowego *Hypnum pratense* (Musci) na Wyżynie Śląskiej

Florę mchów Wyżyny Śląskiej cechuje ciekawa grupa reliktywów północnych. Są to gatunki zajmujące obecnie głównie obszary arktyczne i subarktyczne, zaś ich stanowiska na terenie Wyżyny Śląskiej są pozostałością po istniejącej tu plejstoceńskiej tundrze (Kuc 1956). Do grupy tej należy rokieta łąkowa *Hypnum pratense*, rzadki gatunek spotykany na torfowiskach i mokrych łąkach. Po raz pierwszy z Wyżyny Śląskiej podał go Krupa (1882) — dwa stanowiska; następnie — w latach pięćdziesiątych — pojedyncze stanowiska odkrył Kuc (1956, 1959).

W związku z gwałtownym zmniejszaniem się w rejonie Wyżyny Śląskiej powierzchni torfowisk i terenów podmokłych (wynik antropopresji) — pojawił się problem zagrożenia stanowisk tego gatunku (podobnie jak i innych przedstawicieli z grupy reliktywów). Jędrzejko (1990), prowadzący w ostatnich latach badania w tym rejonie, podkreśla wyjątkową rzadkość takich gatunków, jak: rokieta łąkowa, krzywosz lśniący *Tomenthypnum nitens*, mszar nastroszony *Paludella squarrosa*, skorpionowiec brunatnawy *Scorpidium scorpioides* czy tujo-wiec wełnisty *Helodium blandowii*. Większości stanowisk tych mchów nie potwierdzono, inne zaś — jak skorpionowiec obły *Scorpidium turgescens* — wyginęły całkowicie (Ochyra, Baryła 1988).

W związku z tym na odnotowanie zasługuje stanowisko rokieta łąkowego w okolicach Poręby k. Zawiercia (ryc. 1). Rośnie on tutaj na mokrej łące (mającej charakter źródlika) w sąsiedztwie krzywo-